

Ю. В. Унтмоале

Інститут економіки та прогнозування НАН України, м. Київ

ПРОБЛЕМИ РОЗПОДІЛУ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ В ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Досліджено проблеми розподілу економічної влади в сучасній трансформаційній економіці. Доведено необхідність формування та розвитку господарського порядку повної конкуренції, а також контролю над розподілом економічної влади шляхом здійснення виваженої державної політики.

Ключові слова: економічна влада, конкуренція, господарський порядок повної конкуренції, трансформаційна економіка, концентрація.

Исследованы проблемы распределения экономической власти в современной трансформационной экономике. Доказана необходимость формирования и развития хозяйственного порядка полной конкуренции, а также контроля над распределением экономической власти путем проведения взвешенной государственной политики.

Ключевые слова: экономическая власть, конкуренция, хозяйственный порядок полной конкуренции, трансформационная экономика, концентрация.

The paper examines key issues of the economic power distribution in the modern transformation economy. Advantages of forming and development the economic order of full competition are proved. A necessity of control over the economic power distribution due to prudential governmental policy is substantiated.

Key words: economic power, competition, economic order of full competition, transformation economy, concentration.

Актуальність дослідження розподілу економічної влади в трансформаційній економіці полягає в тому, що розвиток української держави, обумовлений процесами внутрішньої трансформації економіки країни та впливом загальносвітових глобалізаційних та інтеграційних тенденцій, вимагає поєднання економічної та соціальної результативності розвитку й реформування економіки, тобто цілеспрямованого встановлення порядку в суспільстві. Основна ідея такого порядку має полягати в захисті трансформаційних процесів від концентрації державної та приватної економічної влади шляхом забезпечення гармонізації владних відносин в економіці. У зв'язку із цим необхідно дослідити наслідки впливу окремих владних позицій, визначити їхнє місце в господарському порядку, показати переплетіння владних позицій, і особливо пункти зосередження великої влади.

Реальне життя – це середовище нерівних політичних та економічних відносин між суб'єктами господарювання. В економічній системі домінують відносини, що включають владу та примус одним іншим. Рівність в економічній системі, так само як і відсутність влади, є теоретичною абстракцією, і навіть якщо таке зустрічається в реальному економічному житті, це скоріше виключення, ніж правило. Не відсутність влади, а саме її наявність можна розглядати як «природний стан» економічної системи суспільства. «Влада існує не тільки «поза», «поряд» чи «над» економічними взаємодіями (влада держави), влада – це ще й елемент, сторона, аспект, атрибут економічних взаємодій: відносин обміну, найму, організації та управління виробництвом; розподільчі відносини також містять у собі владну складову [8, с. 51]». Економічну систему неможливо зрозуміти без пояснення того, хто, над ким, якою мірою та з якими цілями здійснює владу. «Усе людське життя, – пише Є. Тоффлер, – зводиться, скоріше, до «владних відносин», ніж до «грошових відносин» [10, с. 55].

В економічній теорії склалося суперечливе ставлення до необхідності дослідження сутності економічної влади. Частина дослідників включають владу в предмет економічного аналізу і розглядають її як фактор, що суттєво впливає на економічне життя суспільства. Сюди відносяться передусім представники марксистської школи, традиційного інституціоналізму, ордолібералізму. Частина дослідників не враховує значення економічної влади для економічного аналізу; вона розглядається як сторонній фактор для виробництва, дія якого викликана зовнішніми для економіки силами, або як відхилення від нормального (природного) стану економічної системи. Влада є одним із головних об'єктів аналізу в політичних та соціальних науках, на відміну від економічної науки. Лише певне коло дослідників намагаються систематизовано пояснити феномен влади в економічному житті: В. Ойкен, В. Освальт, Ф. Перру, Дж. Гелбрейт, М. Олсон, Я. Таката, В. Гутник, Р. Нуреев, В. Дементьев, А. Гальчинський, В. Геєць.

Метою даної роботи є аналіз впливу концентрації влади в економіці на результати трансформаційного періоду. Як зазначав В. Ойкен, першим завданням національної економіки є відкриття конкретних фактів, що обумовлюють економічну владу, та дослідження дійсного впливу економічної влади. Нехтуючи цим завданням, економічна наука припускається похибок при аналізі реальних проблем, і її результати поступово перетворюються в ідеологію, що виражає певні інтереси групи [6, с. 337].

У загальному вигляді влада являє собою певний аспект у відносинах між людьми, який полягає в здатності «однієї людини або цілої групи нав'язувати свої цілі іншим» [1, с. 126]. Влада являє собою феномен економічного життя суспільства, повсякденного економічного буття, факт наявності якого не піддається сумніву. Відносини між економічними агентами, як і будь-які соціальні відносини, містять у собі владну складову. Йдеться про владу власника, владу менеджменту, владу профспілок, ринкову владу, владу держави, владу грошей та ін. [8, с. 50]. «Влада, – пише Є. Тоффлер, – неминуча частина процесу виробництва, і це – істина для всіх економічних систем, капіталістичних, соціалістичних і взагалі будь-яких» [10, с. 53]. Таким само безперечним фактом господарської дійсності є і той вплив, який здійснює влада на економічну поведінку людей, її зміст та результати. На думку В. Дементьева, влада з економічної точки зору може бути розглянута як результат прагнення економічних агентів до максимізації індивідуальної функції корисності шляхом підпорядкування поведінки інших агентів і використання контрольованих ними ресурсів у власних інтересах [8, с. 52].

Економічну владу також можна визначити як здатність здійснювати економічними засобами в рамках економічного життя такий вплив на волю іншої людини, що вона більшою чи меншою мірою пристосовує свою економічну поведінку до бажань осіб, що здійснюють вплив. При цьому меншу роль відіграє влада, пов'язана з особистою кваліфікацією (особиста влада), ніж та, що обумовлена різницею в доході і майні та виражається в можливості розпоряджатися купівельною спроможністю, земельною власністю та майном (влада власності), і влада, що обумовлена певною позицією на ринку, або «природна» панівна позиція (наприклад, монополія води, газу та електрики), або влада, заснована на домовленості, чи та, що створюється певними типами поведінки (організаційна влада). Головна небезпека недержавної економічної влади полягає в тому, що, по-перше, сильніші можуть нав'язувати свою волю слабшим або позбавленим будь-якої сили, тобто вони можуть їх експлуатувати, здатні вийти з-під контролю, який існує у вигляді конкуренції, і тим самим позбавити суспільство тих благ, які воно може від неї отримати; по-друге, безконтрольна економічна влада породжує ще більшу економічну владу; і, по-третє, економічна влада може відносно легко набуті політичного впливу й перерости в політичну владу. Як теорія, так і практика наочно показують, що ринкове господарство, яке не ставиться на фундамент кон-

курентції шляхом цілеспрямованого використання засобів законодавства та політики, у результаті «обростає» владою [4, с. 48].

За В. Ойкеном, влада – це відсутність свободи або залежність, тобто економічна влада виявляє себе у протистоянні свободі. Влада на ринку визначається здатністю одного з його учасників обмежувати економічну свободу інших учасників. Кожен має однакову міру економічної свободи, але кожен у рівній мірі безвладний на ринку, оскільки змушений приймати ринкову ціну [6, с. 339]. Проблемі визначення сутності економічної влади В. Ойкен приділяє значну увагу на підставі того, що саме «визначення та аналіз господарських систем підводять нас до великої історичної проблеми – проблеми економічної влади» [6, с. 116]. Дійсно, дискусії навколо зазначеної проблеми існують у кожному періоді історії: володіння владою провокує свавілля, загрожує свободі інших людей, руйнує вдало сформовані господарські порядки. Але разом із тим слід зазначити, що соціальне життя неможливе й у безвладному просторі, оскільки завжди для суспільної організації потрібен авторитет, чи то в державному управлінні, чи на підприємстві. На думку В. Ойкена, прихильники влади применшують її небезпеку, а супротивники – її безумовну необхідність. Тим самим виявляється завуальована масштабна практична проблема [5, с. 248]. Водночас проблема економічної влади надзвичайно гостро постає саме в умовах сучасної економіки, оскільки, як відомо, її становлення пов'язане саме з виокремленням владних структур і груп та напруженою економічною боротьбою між ними.

Кожний економічний агент (власник, менеджер, споживач, виробник, держава, корпорація та ін.) займає певні владні позиції в економічній системі, які використовує для максимізації своєї корисності в процесі взаємодії з іншими агентами. При цьому кожен агент економічної системи є також і об'єктом влади, тобто об'єктом зовнішнього примусу. Влада в перехідній економічній системі розподілена нерівномірно, оскільки кожен має різний доступ до владних ресурсів та прав. Така владна асиметрія спричиняє нерівність позицій агентів влади як суб'єктів економічної системи.

Як зазначають фахівці, нерівність владних позицій в економічній системі проявляється, по-перше, у командній ієрархії взаємовідносин всередині фірми; по-друге, у ринковій ієрархії в цілому, що відображає нерівність владних можливостей різних (формально незалежних) бізнес-структур; по-третє, у державній і політико-адміністративній ієрархії (всередині органів державного управління, а також між державою та економічними суб'єктами); по-четверте, у стратифікації суспільства, його поділі на соціальні верстви та групи, що мають різний доступ до владних позицій у суспільстві [8, с. 54].

Для з'ясування змісту владної ієрархії та її різновидів, а разом із тим і умов її оптимізації в економіці доцільно звернутися до праць класиків. «Можна ... виділити три методи регулювання: регулювання, що здійснюється центральними державними органами; регулювання, що здійснюється групами; регулювання через конкуренцію [5, с. 323]», – пише, зокрема, В. Ойкен. Отже, існують три типи господарських систем або форм господарського порядку з точки зору економічної влади: повна конкуренція, централізоване планове господарство та олігополістична форма господарського порядку.

Для повної конкуренції характерною є відсутність економічної влади з боку окремих інституційних суб'єктів (домогосподарств, фірм, держави), оскільки єдиною силою примусу є механізм цін. Тільки при одній ринковій формі феномен економічної влади зовсім зникає з поля зору, а саме при повній конкуренції, говорить В. Ойкен; в економіці існує максимально можливий розподіл економічної влади, що дає можливість, навіть не порушуючи закону, паралізувати правову державу і демократію [5, с. 35].

В умовах повної конкуренції окремих суб'єкт майже (але не абсолютно) позбавлений влади, у чому легко переконатися, порівнявши його становище з тим становищем, у якому знаходяться члени повністю централізованого господарства, що не належать до центрального керівництва. У цьому полягає надзвичайно важлива практична відмінність. Повна конкуренція на всіх ринках і централізовано-адміністративне господарство є двома екстремальними, такими, що протистоять одне одному, крайніми випадками. У ситуації, максимально близькій до повної конкуренції, кожен продавець і покупець фактично все ж мають невеликий вплив. Усі разом, хоча кожний окремих суб'єкт цього не усвідомлює, вони визначають ціни і тим самим увесь економічний процес. І оскільки відсутнє будь-яке зосередження влади, то немає і особистої економічної залежності, але є загальна залежність від анонімного ринку. Якби в якій-небудь країні на всіх ринках існувала б повна конкуренція, то всі виробничі одиниці, усі домогосподарства і, отже, й усі жителі країни були б значною мірою позбавлені економічної влади. Або, формулюючи інакше, кожен мав би дуже незначну частку влади. Проблема економічної влади була б у такій країні майже непомітною [6, с. 257].

Саме відсутність влади окремих господарств створює ідеальний господарський порядок, при якому якнайкраще забезпечуються регулювання господарства суспільними потребами, урахування інтересів споживачів, соціально справедливий розподіл доходу. Крім того, відсутність влади відповідає кантівському принципу методологічного індивідуалізму, який поділяв В. Ойкен і згідно з яким «кожна людина повинна розглядатися як цінність сама по собі» [6, с. 339]. Повна конкуренція, тобто однакова ринкова свобода всіх споживачів та виробників, є, за В. Ойкеном, не ірреальною моделлю, а формою господарювання, виявленою на окремих ринках. За відповідних політичних умов принцип рівності ринкової свободи може домінувати і в масштабах світового господарства.

Найбільша концентрація влади існує в централізованому плановому господарстві, оскільки центральний орган влади одноосібно розробляє економічні плани та спрямовує дії всіх членів суспільства, позбавлених при цьому влади та свободи. «Немає іншої господарської системи, де була б більша концентрація влади, ... найвища концентрація досягається в повністю централізовано-адміністративному господарстві. Тут економічна влада не обмежена господарськими факторами. Кожен член суспільства цілком залежить від господарського керівництва центральної адміністрації та її бюрократії й не має ніякої економічної свободи та самостійності» [6, с. 115].

Негативний вплив влади зростає відповідно до її концентрації: централізовано керована економіка з наявністю приватної власності веде до більш високого ступеня концентрації економічної влади. Це дає підставу В. Ойкену говорити про нездатність централізованого господарства забезпечити ефективне регулювання господарського процесу, оскільки за таких умов з-під контролю з боку споживача виведене централізоване управління, в якому сконцентрована економічна влада. Тому воно не підпадає під дію будь-якого механізму контролю [5, с. 129–130]. Централізована економіка із самого початку є неефективною, оскільки, по-перше, керівний прошарок в централізованій економіці є неконтрольованим владним угрупованням, тобто є всі передумови для того, щоб він рішуче здійснював свій власний інтерес, а саме свою владну волю; по-друге, якщо все ж таки є бажання служити спільному інтересу, то неможливо розпізнати цей спільний інтерес.

Третьою формою господарського порядку є олігополістична форма ринку. За В. Ойкеном, ринкове господарство з монополіями, частковими монополіями та олігополіями знаходиться між повною конкуренцією та централізованим господарством. Носієм економічної влади в такій формі є владні угруповання: монополії, союзи підприємців, профспілки, бюрократія та ін. «Між повною конкуренцією

цією, де всі індивіди управляють господарським процесом через ціни, та регулюванням за допомогою центральної інстанції, існує третій вид регулювання – через владні групи» [6, с. 337]. Владна позиція певних груп визначається ринковим становищем: влада окремого господарства тим сильніша, чим більше форма ринку наближається до монополії попиту та пропозиції; влада колективного монополіста значно слабша, оскільки часто послаблюється внутрішніми суперечностями; владні позиції створюються значно швидше на закритих для входження ринках; сила влади є різною, залежно від значимості ринку [6, с. 253].

В умовах монополістичної або олігополістичної форм ринку регулююча сила споживачів істотно обмежується та проявляється значно слабкіше, ніж при повній конкуренції. «Приватні власники фабрик або приватні концерни, синдикати та союзи підприємців, – пише В. Ойкен, – використовуючи переваги, які надає їм приватна влада, здійснюють владу, спрямовану проти інтересів робітників, споживачів, конкурентів» [5, с. 357]. Співіснування та протистояння один одному владних угруповань не може забезпечити міцного та довгочасного розв'язання проблеми порядку. Крім того, небезпека монополії полягає в тому, що вона породжує «тенденцію до проведення політики централізованого управління не стільки тому, що вона надає в розпорядження планових органів потрібних функціонерів, а скільки тому, що монополія або олігополія також і в іншому змушує економічну політику використовувати методи централізовано керованої економіки» [5, с. 221].

Залежно від характеру носіїв владних позицій в економічній системі можна виділити такі основні форми влади:

- державна влада;
- влада споживачів;
- влада фірми (корпоративна влада);
- внутрішньофірмова влада (розподіл влади між власниками, менеджментом і працівником);
- влада економічних коаліцій (профспілки, союзи підприємців, що лобюють групи, та ін.);
- фінансова влада;
- влада міжнародних економічних і політичних суб'єктів.

Різні форми влади не існують ізольовано та незалежно одна від одної, вони взаємодіють, взаємопроникають і переплітаються між собою. Тобто, відносини влади в економічній системі утворюють систему влади, єдине «владне поле», у рамках якого формується поведінка як окремих економічних агентів, так і економічної системи в цілому. У цьому сенсі соціально-економічну систему як систему взаємодій, що включають до себе владу, можна розглядати як систему влади, де кожне окреме владне відношення є відображенням стану інших владних відносин [8, с. 55].

Економічна влада впливає на функціонування всього господарського процесу. Саме концентрація економічної влади є основною причиною невирішених глобальних проблем. «Чим більше ринок перебуває під впливом владних сил, тим ірраціональніше (неефективніше) його результати в цілому (тобто для всіх індивідів)» [6, с. 340]. Владна, а отже і обмеження свободи, означає обмеження впливу споживачів і механізму цін на господарський процес. Це спричиняє певні негативні наслідки: відсутність урахування інтересів споживачів при плануванні господарського процесу, перекручене співвідношення витрат і вигід у результаті відсутності примусового цінового механізму, несправедливість у розподілі доходів, порушення індивідуальної свободи та принципів правової держави.

Максимальна економічна ефективність досягається тоді, коли всі індивіди розпоряджаються максимальною економічною свободою. Оскільки кожен індивід краще за всіх знає, що йому потрібно, необхідна умова економічної раціональ-

ності полягає в тому, що економічне зростання виникає внаслідок скоординованих рішень вільних індивідів. Вільні рішення, пов'язані з вибором із альтернативних можливостей, реалізуються лише при виконанні двох умов: по-перше, жоден суб'єкт господарювання не повинен мати владу на ринку, тобто ніхто не повинен за допомогою цінової політики викривляти рішення інших; по-друге, жоден суб'єкт господарювання в силу своїх розмірів не повинен здійснювати політичну владу. Тобто, інакше кажучи, жоден з учасників ринку не має такої влади, яка могла б змінити політичні та правові рамкові умови і таким чином порушити правила гри, що характерні для однакової ринкової свободи.

Щоб подолати дилему економічної влади, необхідно спільно розглядати і владу, і порядок. Економічна влада виправдана лише до тих пір, доки вона служить цілям створення та збереження конкурентного порядку. В економічному порядку, що характерний централізовано керованому господарству, це становище в корні змінюється: економічний порядок стає інструментом здійснення влади. Із цього випливає: ніхто не повинен мати більшої чи меншої економічної влади, ніж це необхідно для реалізації конкурентного порядку [5, с. 473].

Господарський порядок повної конкуренції не може виникнути спонтанно. Саме формування господарського порядку повної конкуренції та обмеження економічної влади є основною метою економічної політики держави. При цьому економічна політика має бути спрямована в першу чергу не проти зловживань існуючих владних структур, а безпосередньо проти виникнення таких узагалі. За В. Ойкенем, політика держави має бути націлена на те, щоб розпустити економічні владні угруповання або обмежити їхні функції. Окрім цього, має бути обмежена економічна влада з боку держави: діяльність держави спрямовуватися на створення форм економічного порядку, а не на регулювання економічного процесу [5, с. 427–429]. Проблема економічної влади ніколи не може бути вирішена шляхом подальшої концентрації її в руках держави. Така концентрація лише знову загострюватиме проблему влади.

«Як і перед будь-якою іншою політикою, перед економічною політикою постає проблема влади. Як і історія взагалі, історія економіки має багато прикладів зловживання владою. Щоправда, обсяги такого зловживання різні залежно від діючого порядку. Втім зі зловживанням владою доводиться мати справу завжди» [5, с. 242]. Однак в економіці потрібно боротися не зі зловживаннями монопольної влади, а з самою економічною владою, із владними позиціями та умовами, що їх породжують. «Непомірні владні позиції провокують на повсякденне здійснення влади» [5, с. 203]. Поняття «зловживання» не піддається точному визначенню. Владні структури здобувають велику політичну вагу в тій країні, де вони починають розростатися. І завжди навіть сама держава не в змозі здійснювати дієвий контроль над діяльністю монополій. Мета законодавства про монополії та контроль над діяльністю монополій має полягати в тому, щоб спонукати носія економічної влади до такого способу дій, який існує при повній конкуренції.

Особливого значення набуває проблема влади для аналізу трансформаційної економіки, оскільки однією з умов реформування господарства є трансформація владних відносин в економіці – перетворення системи економічної влади, характерної для планового господарства, в систему владних відносин ринкової економіки. Значним недоліком при розробці моделей переходу до ринку є відсутність усвідомлення того факту, що перехід від планової економіки до ринкової – це не просто перехід від примусу до економічної свободи. Трансформація соціалістичної економіки в ринкову являє собою перехід від однієї системи влади (або примусу) до іншої [2, с. 123]. Модель «Вашингтонського консенсусу», із ліберальною ідеологією в її основі, призвела до ігнорування проблеми розподілу влади в економіці. Лібералізація економічного життя відбулася без утворення адекватних механізмів влади, що змушували б до ефективної діяльності. Жодної свідомої по-

літики, спрямованої на обмеження приватної влади, у даній ідеологічній моделі не передбачалося. Більше того, обмеження приватної економічної влади отожднюється з обмеженням економічної свободи. Відсутність визначеної політики стосовно економічної призвела до стихійного розподілу ресурсів і прав влади в економіці.

Головною проблемою (або своєрідною «пасткою влади») при проведенні реформ, пов'язаних із переходом від планової економіки до ринкової, стала лібералізація економічного життя за умов браку досить ефективних примусових механізмів ринкового типу. Відсутність таких механізмів, у свою чергу, викликає необхідність збереження значного державного втручання за відсутності політичних і моральних механізмів стримування держави, тобто без механізму його примусу до ефективної політики [3].

Стихійний розподіл влади призвів до нестачі ефективної влади над економічною поведінкою. Передусім це нестача влади споживача над виробником, відповідальності адміністрації підприємств перед власником, влади менеджменту над найманим персоналом, влади держави, що забезпечує дотримання законності та захист прав власності, механізмів цивільного контролю над діяльністю чиновників. В остаточному підсумку це призвело до економічної анархії і, як наслідок, до надання економічної свободи при відсутності обмежень і примусу, що підпорядковують приватну діяльність спільним інтересам. Економічна свобода при цьому розуміється просто як відсутність прямих обмежень господарської діяльності при відсутності механізмів примусу до соціально-продуктивної діяльності та призводить до виникнення хаосу, анархії та сваволі в економіці [2, с. 124]. Нестача ефективної влади спричинила також виникнення «надлишку» приватної економічної влади: державних чиновників, безконтрольної влади адміністрації підприємств, монопольної влади власника, кримінальної влади тощо. Таким чином, економічна анархія стає основою для виникнення сваволі, при якій переважає тенденція односторонньо змінювати розподіл прав і обов'язків на користь однієї зі сторін на ринку. Окрім вищеперерахованого, реакцією на економічну анархію та сваволлю приватної економічної влади виявилось неприпустиме розширення меж прямого державного втручання в економіку, або надлишок державної влади.

Надлишок влади стає однією з найважливіших умов і джерел отримання контролю над об'єктами власності. Оскільки ж влада є однією з основних умов і джерел отримання прибутків, то розгорнулася конкурентна боротьба між різними приватними економічними групами за захоплення контролю над джерелами власності. Конкуренція навколо цін та якості, що є базовою умовою ефективного ринку, витісняється та підмінюється конкуренцією навколо джерел економічної влади. Результатами такої конкуренції є концентрація економічної влади та утворення олігархічних груп, що об'єднують під своїм контролем основні джерела та ресурси влади в економіці [2, с. 124].

Головним недоліком існуючих програм переходу до ринкової економіки стала відсутність аналізу сил та факторів, що перешкоджають здійсненню реформ. Насамперед це можливий опір або неприйняття з боку приватних владних угруповань, а також відсутність відповідних владних заходів щодо подолання такого опору або ж (якщо подолати його неможливо) пошуку компромісного варіанту реалізації цих реформ [3]. При переході до нової економічної системи важливо зрозуміти, що і хто заважає проведенню реформ і як подолати або усунути ці перешкоди. Тут можна погодитися з К. Херрман-Пиллатом, який пише: «Головна сила, що протистоїть ринковій економіці, – влада як економічна, так і політична, що породжує безправ'я в суспільстві і несправедливість в економіці. Тому захист ринкової економіки від влади – найважливіша мета її політичної складової» [11, с. 49].

Влада за своєю сутністю є суперечливою, оскільки, з одного боку, вона є об'єктивною економічною необхідністю, що забезпечує підпорядкування приватної економічної поведінки загальним цілям, а з іншого, для її носія влада є засобом максимізації його особистої вигоди за рахунок підпорядкування цієї мети діяльності інших людей. Цим обумовлена проблема розбіжності суспільно необхідних обмежень самої влади та її суб'єктивної ефективності для власника [8, с. 59]. Як зазначалося, суспільно необхідний порядок влади не може сформуватися природним (тобто стихійним) шляхом і припускає певну державну політику. Необхідним є свідомий перерозподіл економічної влади, що природно складається в результаті прагнення до максимізації вигоди. Трансформація системи влади має здійснюватися шляхом зміни економічних і політичних інститутів суспільства («правил економічної гри»), а також економічних організацій («гравців»).

Підсумовуючи, важливо наголосити, що недостатньо лише заявляти, що влада багато значить в економіці та політиці держави. Основне завдання для подальших досліджень полягає, скоріше, в тому, щоб зробити видимим ядро феномену економічної влади, інакше ми не зможемо пізнати економічну дійсність. Оскільки влада в економічній системі розподілена нерівномірно, тому що кожен має різний доступ до ресурсів влади та прав влади, необхідним є дослідження сутності поняття «влада» в трансформаційній системі, яке має стати об'єктом систематичного аналізу та досліджень. Важливо досліджувати відносини власності, форми обміну, організаційні форми підприємств та відносини розподілу, виходячи з їхньої владної складової: яку владу вони породжують і результатом якої влади є. Аналіз економічної влади має сприяти пошуку відповіді на питання: хто, над ким (чому), у яких межах, якими методами та заради досягнення яких цілей повинен здійснювати владу в економічному житті суспільства? При подальшій трансформації економічних інститутів та формуванні порядку слід урахувувати фактор економічної влади та оцінювати конкретні господарські форми з точки зору того, яку владу вони породжують і яким чином вона впливає на розподіл економічної влади, її рівновагу та ефективність. Економічна політика повинна містити в собі владну складову, метою якої є контроль та перерозподіл прав влади й відповідальності, що склалися в економіці. Трансформація структури економічної влади та контролю над розподілом влади потребує проведення відповідної виваженої державної політики, яка необхідна для створення ефективного порядку в державі.

Бібліографічні посилання

1. Гэлбрэйт Дж. К. Экономические теории и цели общества / Дж. К. Гэлбрэйт. – М. : Прогресс, 1976. – 406 с.
2. Дементьев В. В. Проблема рыночной власти и социальное рыночное хозяйство / В. В. Дементьев ; под. общ. ред. проф. Р. М. Нуреева // Социальное рыночное хозяйство : концепция, практический опыт и перспективы применения в России. – М. : Изд. дом ГУ-ВШЭ, 2007. – С. 116–126.
3. Дементьев В. В. Экономика как система власти / В. В. Дементьев. – Донецк : Каштан, 2003. – 404 с.
4. Ламперт Х. Социальная рыночная экономика: германский путь / Х. Ламперт ; пер. с нем. В. П. Котелкина. – М. : Дело Лтд, 1994. – 224 с.
5. Ойкен В. Основные принципы экономической политики ; пер. с нем. / В. Ойкен ; под общ. ред. Л. И. Цедилина, К. Херрманн-Пиллата ; вступ. сл. О. Р. Лациса. – М. : Прогресс, 1995. – 496 с.
6. Ойкен В. Основы национальной экономики ; пер. с нем. / В. Ойкен ; под общ. ред. В. С. Автономова, В. П. Гутника, К. Херрманн-Пиллата. – М. : Экономика, 1996. – 351 с.
7. Олсон М. Рассредоточение власти и общество в переходный период. Лекарства от коррупции, распада и замедления темпов экономического роста / М. Олсон // Экономика и математические методы. – 1995. – Т. 31, вып. 4. – С. 53–81.
8. Постсоветский институционализм – 2006 : Власть и бизнес : моногр. / под. ред. проф. Р. М. Нуреева. – Ростов н/Д, 2006. – 316 с.

9. Про внутрішнє та зовнішнє середовище України в 2012 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – 256 с.
10. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2001. – 669 с.
11. Херрман-Пиллат К. Социальная рыночная экономика как форма цивилизации / К. Херрман-Пиллат // Вопр. экономики. – 1999. – № 12. – С. 48–53.

Надійшла до редколегії 04.12.2012 р.

УДК 336.144

С. М. Чімишенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В КОНТЕКСТІ ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Запропоновані можливі шляхи збалансування попиту й пропозиції на ринку нерухомості України за рахунок диверсифікації джерел житлового забезпечення військовослужбовців, що дозволять створити нові можливості для повноцінного забезпечення житлом військовослужбовців та підвищення ефективності використання бюджетних коштів, що спрямовуються на реалізацію державних житлових програм.

Ключові слова: попит, пропозиція, нерухомість, житлове забезпечення, бюджетні ресурси, ефективність використання бюджетних коштів, іпотечно-накопичувальна система.

В статье предложены возможные пути сбалансирования спроса и предложения на рынке недвижимости Украины за счет диверсификации источников жилищного обеспечения военнослужащих, которые позволят создать новые возможности для полноценного обеспечения жильем военнослужащих и повышения эффективности использования бюджетных средств, направляемых на реализацию государственных жилищных программ.

Ключевые слова: спрос, предложение, недвижимость, жилищное обеспечение, бюджетные ресурсы, эффективность использования бюджетных средств, ипотечно-накопительная система.

The article suggests ways to balance supply and demand in the real estate market of Ukraine by diversifying sources of housing for military personnel, which will create new opportunities to fully supply them with housing and increase the efficient use of budget funds allocated for the implementation of state housing programs.

Key words: supply, demand, real estate, housing, budget resources, efficiency of budgetary funds, mortgage-accumulative system.

Актуальність питань, що розглядаються у статті, визначається необхідністю пошуку шляхів збалансування попиту й пропозиції на ринку нерухомості України, зокрема за рахунок диверсифікації джерел житлового забезпечення військовослужбовців, що дозволяє створити нові можливості для збуту продукції підприємств, які реалізують житло, та отримання ними прибутку.

В умовах ринкової економіки для виробників актуальним є дотримання балансу між попитом і пропозицією, задля чого вони здійснюють активний пошук нових ринків збуту продукції та послуг. Це спонукає їх до співпраці не тільки з приватними, але також із державними установами та організаціями. Особливості розвитку ринкових відносин в Україні полягають у тому, що співпраця виробників з державними органами з метою отримання державних замовлень на сьогодні є чи не найбільш вигідною для розвитку підприємства, адже вона створює умови для гарантованого збуту продукції та послуг і, відповідно, отримання прибутку.